

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/215/188/94

DUŻE WYDATKI - KŁOPOTY, POŻYCZKI, SIĘGANIE DO OSZCZĘDNOŚCI

KOMUNIKAT Z BADAŃ

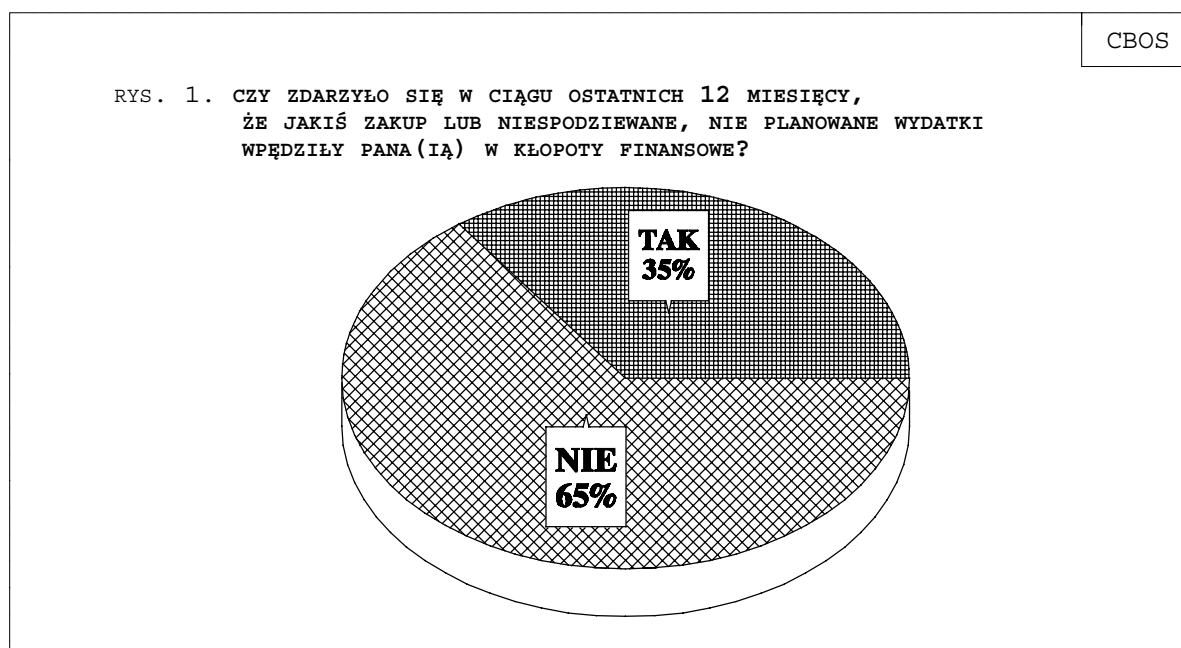
WARSZAWA, GRUDZIEŃ '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Większość ludzi w Polsce żyje - według własnych ocen - średnio lub skromnie i musi oszczędzać na większe zakupy lub w ogóle oszczędnie gospodarować pieniędzmi. Przeważa także przekonanie, że pod tym względem sytuacja pogorszyła się w ciągu roku, a przewidywania dotyczące przyszłości są raczej pesymistyczne¹. Duże wydatki, zwłaszcza nieoczekiwane, mogą w takiej sytuacji powodować kłopoty finansowe. Trzeba wówczas sięgać do oszczędności (jeśli się je ma) lub zaciągnąć u kogoś pożyczkę.

Wydatki powodujące kłopoty finansowe

W ciągu ostatniego roku co trzeci ankietowany znalazł się w kłopotach finansowych spowodowanych zakupami lub niespodziewanymi wydatkami².

¹ Por. komunikat CBOS "Co determinuje nastroje społeczne? Analiza źródeł niezadowolenia", październik '94.

² Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (53), 6-10 października '94, reprezentatywna próba dorosłych mieszkańców Polski (N=1184).

W większości więc jakoś radzimy sobie z koniecznymi wydatkami. Może być jednak tak, że nie pamiętamy o tych problemach finansowych, z którymi udało nam się uporać, bądź niechętnie w ogóle przyznajemy się do tego, że sobie w pewnych sytuacjach nie radzimy. Może też mamy w pamięci tylko sytuacje szczególnie trudne bądź te z ostatnich miesięcy. Z pewnością jednak problem dużych wydatków nie jest przez wszystkich odczuwany w równym stopniu.

Deklarowane kłopoty finansowe wyraźnie wiążą się z oceną warunków materialnych swojego gospodarstwa domowego³ (por. tabele aneksowe), dochodów oraz dysponowania pieniędzmi i poziomu własnego życia⁴ (tab. 1).

Tabela 1 w procentach

Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Czy zdarzyło się w ciągu ostatnich 12 miesięcy, że jakiś zakup lub niespodziewane, nie planowane wydatki wpędziły Pana(ią) w kłopoty finansowe?	
	tak	nie
Żyjemy bardzo biednie - nie starcza nam nawet na podstawowe potrzeby	39	61
Żyjemy skromnie - musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować	41	59
Żyjemy średnio - starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy	29	71
Żyjemy dobrze - starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania - lub bardzo dobrze	23	77

Trudności finansowe nie omijają wprawdzie badanych, którzy poziom swego życia uznają za dobry, ale wśród żyjących biednie i skromnie odsetek dotkniętych nimi jest prawie dwukrotnie większy. Przeżywanie tego typu trudności jest silniej powiązane z postrzeganiem i oceną własnej sytuacji finansowej niż z deklarowaną przez badanych wysokością dochodów na osobę.

---

³ V Cramera = .19.

⁴ V Cramera = .13.

Wśród mających kłopoty jest przy tym więcej pesymistów, którzy uważają, że sytuacja w kraju zmierza w złym kierunku (66% w porównaniu z 55% wśród tych, którzy kłopotów nie mieli; V Cramera = .11).

Respondenci, którzy mieli trudności finansowe, znacznie częściej niż inni w ostatnich trzech miesiącach zaciągali pożyczki (43% wobec 16% wśród pozostałych; V = .29). Można przypuszczać, że ludzie pamiętają bardziej o trudnościach z ostatniego okresu i one w większym stopniu decydują o odpowiedzi na pytanie, choć dotyczyło ono całego roku. Wielu badanych może jednak mieć ciągle kłopoty finansowe.

Osoby, które w ostatnich dwunastu miesiącach znalazły się w trudnej sytuacji finansowej z powodu jakiegoś zakupu lub niespodziewanych wydatków, częściej niż inne musiały w miesiącu poprzedzającym badanie (we wrześniu) szukać jakichś sposobów wyjścia. Ze względu na swoją sytuację finansową osoby te (lub ktoś z ich gospodarstwa domowego) zmuszone były: prosić o pomoc rodzinę (współczynnik $\Phi=0.24$)⁵, zaciągać pożyczkę, ograniczać wydatki lub z niektórych rezygnować (we wszystkich trzech przypadkach $\Phi=0.21$), zwracać się o pomoc do różnych instytucji i podejmować dodatkowe prace ($\Phi=0.13$) albo sięgać do ewentualnych oszczędności (słaba zależność: $\Phi=0.08$).

Kłopoty finansowe, o których mowa, częściej deklarowali mieszkańcy dużych miast, osoby w średnim wieku, z wykształceniem zasadniczym zawodowym i średnim - szczególnie bezrobotni i robotnicy niewykwalifikowani, pracownicy fizyczno-umysłowi oraz gospodynie domowe, ale także - prywatni przedsiębiorcy.

Najczęściej wymienianą przyczyną kłopotów finansowych były wydatki związane z leczeniem. Świadczy to wyraźnie o rosnących obciążeniach budżetów domowych kosztami leków czy samego leczenia, mimo bezpłatnej opieki zdrowotnej, oraz o przeznaczaniu na ten cel znacznych kwot. Wyprzedziły one duże zazwyczaj wydatki związane z remontem lub modernizacją mieszkania i wyposażeniem domu w meble i sprzęt gospodarstwa domowego. Jeśli jednak do standardowego wyposażenia mieszkania zaliczymy również sprzęt audiowizualny, to wydatki związane z wyposażeniem mieszkania znalazłyby się na pierwszym miejscu - jako

---

⁵ Współczynnik korelacji Φ stosuje się do zmiennych dychotomicznych - oblicza się go z tablic 2 x 2.

najczęściej wskazywana przyczyna trudności finansowych. Ponadto co dziesiąty z respondentów, którzy mieli kłopoty finansowe, wymieniał czynsz, opłaty i wydatki związane z eksploatacją mieszkania lub domu.

Wśród najczęściej wymienianych są także wydatki związane z ważnymi wydarzeniami życia rodzinnego - narodzinami, ślubem, pogrzebem itp. Dla części badanych źródłem trudności były wydatki na żywność, odzież i obuwie oraz związane z nauką dzieci.

		CBOS
Jakie wydatki czy zakupy wpędziły Pana(ią) w kłopoty finansowe? (N=405)		
Wydatki na leczenie	17%	
Remont lub modernizacja mieszkania, domu	14%	
Wyposażenie lub urządzenie mieszkania, zakup nowego sprzętu gospodarstwa domowego lub naprawa starego	14%	
Wesele, narodziny dziecka, komunia, pogrzeb i wydatki z tym związane	12%	
Opłaty, czynsz, zakup opału na zimę i inne wydatki związane z utrzymaniem i eksploatacją mieszkania lub domu	10%	
Wydatki związane z użytkowaniem, naprawą bądź kupnem samochodu	9%	
Zakupy i inwestycje związane z prowadzeniem lub rozpoczęciem działalności gospodarczej w rolnictwie i poza rolnictwem	8%	
Zakup lub naprawa sprzętu audiowizualnego i elektronicznego	7%	
Wydatki na odzież, obuwie, żywność i zapasy na zimę	7%	
Kupno mieszkania lub domu	6%	
Splata długów, kredytów, rat, podatków, zaległych opłat itp.	5%	
Wydatki związane z nauką dzieci, początkiem roku szkolnego i akademickiego	3%	
Inne wydatki	6%	
Uwaga: podane odsetki nie sumują się do stu, gdyż respondenci mogli wymienić więcej niż jeden rodzaj wydatków.		

Wydatki związane z **leczeniem** wymieniali przede wszystkim respondenci niezamożni - oceniający warunki materialne swojego gospodarstwa domowego jako średnie lub złe, deklarujący średnie dochody na osobę (w granicach 1 750 - 2 249 tys. zł) oraz renciści i emeryci (wymienia je jedna czwarta rencistów i emerytów, którzy mieli trudności finansowe).

Remonty mieszkań lub domów częściej niż innych obciążały respondentów starszych (w wieku 55 lat i więcej), oceniających swoje warunki materialne jako średnie i dobre. Natomiast zakupy związane z **wyposażeniem mieszkania i sprzętem gospodarstwa domowego** - tych, którzy uważają, że żyją w złych warunkach materialnych, o dochodach w granicach 1 250 - 1 749 tys. zł na osobę, mieszkańców małych miast (do 20 tys. ludności). Zakupy bądź naprawy **sprzętu audiowizualnego** stanowiły częściej problem dla mieszkańców dużych miast (powyżej 100 tys.) oraz respondentów najstarszych, w wieku 65 i więcej lat.

Podstawowe koszty wynikające z utrzymania **mieszkania lub domu** i związane z tym opłaty były dotkliwe przede wszystkim dla mieszkańców miast małych (do 20 tys. ludności) i największych (powyżej 500 tys.), badanych żyjących w złych warunkach, bezrobotnych, rencistów i emerytów, osób w wieku 65 i więcej lat, z wykształceniem podstawowym, ale także - dla osób z wykształceniem wyższym. Wydatki na **żywność, odzież i obuwie** częściej wymieniane były przez osoby żyjące w złych warunkach, bezrobotnych, rencistów i emerytów, a wydatki związane z **nauką dzieci** - przez respondentów o niskich dochodach na osobę, zwłaszcza najniższych (poniżej 750 tys. zł).

Koszty związane z **wydarzeniami życia rodzinnego** częściej niż inni wymieniali mieszkańcy wsi oraz miast małych i średniej wielkości (dla nich większe znaczenie ma uroczysta oprawa, co zwiększa wydatki), badani z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym, o średnich i niskich dochodach, średnich i złych - według własnej oceny - warunkach materialnych, w wieku 45 i więcej lat; często wymieniali je także najmłodszy respondenci (do 24 lat) i - bezrobotni, którzy szczególnie dotkliwie muszą je odczuwać.

Wydatki związane z **samochodem** to, jak łatwo się domyślić, bardziej kłopoty mężczyzn niż kobiet (dwukrotnie częściej), mieszkańców większych miast, respondentów z wykształceniem wyższym niż podstawowe, o wyższych dochodach, żyjących w dobrych warunkach materialnych.

Kwoty przeznaczane na **narzędzia i materiały**, związane z uprawą roli czy działalnością gospodarczą, są przyczyną trudności finansowych przede wszystkim mieszkańców wsi i prywatnych przedsiębiorców.

Pożyczki

W ciągu trzech ostatnich miesięcy jedna czwarta ogółu badanych (26%) pożyczła od kogoś pieniądze. Średnia wysokość pożyczek wynosiła 9 161 080 zł. Najczęstsze były pożyczki w wysokości 2-10 milionów złotych. Ponad połowa respondentów, którzy zaciągali pożyczki, wymieniła sumy w tych granicach. Kwoty przekraczające 10 milionów złotych wymieniła tylko jedna piąta spośród nich. Przeważają więc zdecydowanie pożyczki związane, jak można przypuszczać, z bieżącymi wydatkami, ale dość duże - jeśli brać pod uwagę przeciętne zarobki. Znacznie częściej - jak wspomniano wyżej - zaciągaly pożyczki te osoby, które miały kłopoty finansowe, spowodowane zakupami lub nieoczekiwanymi wydatkami.

		CBOS
Pożyczki zaciągnięte w ciągu ostatnich trzech miesięcy (N = 302)		
- do 1 miliona zł		12%
- od 1 100 tys. do 2 milionów		11%
- od 2 100 tys. do 5 milionów		32%
- od 5 100 tys. do 10 milionów		24%
- od 11 do 20 milionów		14%
- powyżej 20 milionów		7%

Ze względu na swoją sytuację finansową w miesiącu poprzednim badani ci (lub ktoś z ich gospodarstwa domowego) musieli także częściej niż inni prosić o pomoc rodzinę (Phi=.27), starać się ograniczyć wydatki (Phi=.15), zwracać się o pomoc do różnych instytucji (Phi=.13), rezygnować z wydatków na niektóre cele, podejmować dodatkowe prace zarobkowe (Phi=.12) lub sięgać do oszczędności (Phi=.10).

Posiadanie zasobów finansowych chroniło w pewnym stopniu przed koniecznością pożyczania pieniędzy. Osoby mające oszczędności prawie dwukrotnie rzadziej zaciągaly w ostatnich trzech miesiącach pożyczkę niż te, które ich nie mają (15% wobec 28%; Phi=.12).

Podobnie jak przeżywanie w ciągu roku kłopotów finansowych, tak i zaciąganie pożyczek odzwierciedla się w ocenach badanych dotyczących wysokości dochodów ich rodzin w porównaniu z dochodami innych rodzin. Wśród tych, którzy oceniają, że dochody te są znacznie niższe niż przeciętne, pożyczowało 30%, podczas gdy wśród oceniających dochody rodziny jako wyższe - tylko 12% (V=.13).

Z pożyczaniem pieniędzy wiąże się również oceny własnego poziomu życia. Spośród tych, którzy oceniają, że żyją bardzo biednie, pożyczowało 34%, a spośród żyjących dobrze, którym starcza na wiele bez specjalnego oszczędzania, tylko 15% (V=.10). Warto zauważyć, że dobra ocena poziomu własnego życia czy wysokości swoich dochodów nie wyklucza zaciągania pożyczek. Być może są to przejściowe trudności finansowe lub też pożyczki te nie są związane z potrzebami codziennego życia rodziny, lecz z jakimiś innymi wydatkami. Wyższy poziom życia wiąże się też z większymi pożyczanymi sumami (tab. 2).

Tabela 2

Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Średnia wysokość pożyczek (w tys. zł)
Żyjemy bardzo biednie - nie starcza nam nawet na podstawowe potrzeby	5 079
Żyjemy skromnie - musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować	8 416
Żyjemy średnio - starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy	9 836
Żyjemy dobrze - starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania - lub bardzo dobrze	32 977

Częściej niż inni zaciągają pożyczki respondenci w wieku pełnej aktywności zawodowej (25-54 lata) - ze względu na potrzeby, ale i możliwości zwrotu - mieszkańcy miast, osoby o nie najwyższych dochodach, a spośród grup społeczno-zawodowych - robotnicy, pracownicy

fizyczno-umysłowi i umysłowi niższego szczebla oraz bezrobotni i gospodynie domowe. Częściej także ci, którzy gorzej oceniają warunki materialne swojego gospodarstwa domowego ($V = .16$).

Najwyższe sumy pożyczają osoby w wieku 45-54 lata (średnia wysokość = 15 787 tys. zł) i w wieku 35-44 lata (średnia = 10 429 tys. zł); najniższe - badani najmłodsi (do 24 lat; średnia = 2 808 tys. zł) i najstarsi (65 lat i więcej; średnia = 5 985 tys. zł).

Znacznie wyższe przeciętnie pożyczki niż inne grupy społeczno-zawodowe zaciągają prywatni przedsiębiorcy (średnia = 24 322 tys. zł) oraz rolnicy (średnia = 18 465 tys. zł), którzy pożyczają najrzadziej. Można przypuszczać, że wiążą się one raczej z kosztami działalności gospodarczej niż z codziennymi potrzebami ich gospodarstw domowych. Jest to też przypuszczalnie jeden z powodów tego, że średnia pożyczek kobiet (8 461 tys. zł) jest niższa niż pożyczek mężczyzn (10 083 tys. zł).

Średnia wysokość pożyczek rośnie w zależności od wykształcenia badanych - od 7 667 tys. zł wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym i 8 926 tys. zł z wykształceniem średnim do 9 330 tys. zł wśród badanych z wykształceniem wyższym. Jednak najwyższą średnią wysokość pożyczek (11 183 tys. zł) dotyczy osób z wykształceniem podstawowym, co ma zapewne związek z częstszym wśród rolników niż w innych grupach wykształceniem tylko na poziomie podstawowym.

Wysokość dochodów na osobę deklarowanych przez respondentów nie różnicuje w prosty sposób średniej wysokości pożyczek, choć w grupach o niższych dochodach na osobę (do 1 249 tys. zł) średnia wysokość pożyczek jest niższa niż w pozostałych. Jednak najwyższą średnią wysokość (14 333 tys. zł) odnotowujemy w grupie o średnich dochodach (od 1 250 tys. zł do 1 749 tys. zł), a następnie dopiero wśród respondentów deklarujących najwyższe dochody (2 250 tys. zł i powyżej na osobę; średnia pożyczek = 10 109 tys. zł). Inaczej jest z oceną własnych warunków materialnych, która wyraźnie wiąże się z wysokością pożyczek. Im jest ona lepsza, tym większa średnia wysokość pożyczek: 8 772 tys. zł przy złej ocenie, a 9 954 tys. zł - przy ocenie dobrej.

Korzyści z posiadania oszczędności

Posiadanie oszczędności chroni - jak widzieliśmy - przed wpadaniem w kłopoty finansowe oraz zaciąganiem pożyczek⁶, ale dysponuje nimi tylko jedna piąta badanych. Odsetki posiadających oszczędności rosną wraz z wielkością miejsca zamieszkania - od 14% na wsi do 27% w miastach powyżej 500 tys. mieszkańców. Są też tym wyższe, im wyższe wykształcenie, pozycja społeczno-zawodowa i dochody respondentów (por. tab. aneksowe). W podobny sposób wiąże się z oszczędnościami ocena: własnych warunków materialnych, wysokości dochodów rodziny (w porównaniu z innymi) i poziomu, na jakim się żyje⁷.

Warto zauważyć, że wśród osób, których gospodarstwa domowe zmuszone były w ostatnim miesiącu ograniczać wydatki, jest znacznie mniej posiadaczy oszczędności niż tych, którzy ich nie mają (64% wobec 87%; $\Phi=.25$). Podobnie jest w przypadku rezygnacji z wydatków na niektóre cele ($\Phi=.22$). Posiadacze oszczędności trzykrotnie rzadziej zmuszeni byli zaciągać pożyczkę czy prosić o pomoc rodzinę (w obu wypadkach 9% wobec 27%; $\Phi=.17$). Znacznie rzadziej też (2% wobec 10%; $\Phi=.12$) zwracali się o pomoc do różnych instytucji. Wynika to nie tylko z tego, że są oni w lepszej sytuacji finansowej niż pozostali, ale i z tego, że w trudnej sytuacji mogą sięgać do oszczędności - czynili to bowiem częściej (39% wobec 21%; $\Phi=.17$).

Posiadane oszczędności pochodzą jednak głównie z wcześniejszego okresu. Stosunkowo niewielkiemu odsetkowi badanych (28%) - udało się odłożyć jakąś sumę pieniędzy w ciągu ostatnich trzech miesięcy. Były to przede wszystkim osoby młode (do 34 lat), mieszkańcy dużych miast (powyżej 500 tys. ludności), ze średnim i wyższym wykształceniem, o wyższych dochodach i oceniające własne warunki materialne jako dobre.

Średnia suma zaoszczędzonych pieniędzy wyniosła 9 253 820 zł. Najczęściej były to kwoty w granicach od 2 500 tys. do 10 000 tys. zł - wymieniła je połowa (49%) tych, którym udało się coś zaoszczędzić.

---

⁶ Dla uzupełnienia warto dodać, że trudności finansowe przeżywało 38% nie posiadających - według własnych deklaracji - oszczędności, a tylko 22% tych, którzy je mają ($\Phi = .13$).

⁷ Współczynnik V Cramera wynosi odpowiednio: .26, .27 i .30.

Odłożenie jakiejś sumy pieniędzy częściej niż inni deklarowali ci respondenci, którzy - pytani o rodzaje posiadanych przez nich oszczędności i zasobów finansowych - wskazywali na waluty przechowywane w domu, kosztowności i trzymaną w domu gotówkę⁸ oraz na różne rodzaje kont bankowych, bony lokacyjne, obligacje skarbu państwa i akcje firm, a więc, po prostu, bardziej zamożni. Rzadziej natomiast niż innym udało się zaoszczędzić jakąś sumę posiadaczom książeczek oszczędnościowych⁹ - najbardziej popularnej formy oszczędzania.

Jeśli chodzi o rodzaj posiadanych oszczędności i innych zasobów finansowych, badani najczęściej wskazywali właśnie na książeczki oszczędnościowe, następnie na gotówkę przechowywaną w domu i terminowe konta bankowe (tab. 3).

Tabela 3

w procentach

Czy Pana(i) oszczędności to:	Wskazania respondentów (N = 233)
- książeczka oszczędnościowa	49
- gotówka (w złotych) w domu	35
- konto bankowe - terminowe - w złotych	29
- polisa ubezpieczenia na życie (przeżycie)	23
- kosztowności	20
- waluty w domu	16
- walutowe konto bankowe terminowe	15
- walutowe konto bankowe a'vista	14
- konto bankowe a'vista - płatne na każde żądanie - w złotych	13
- bony lokacyjne	8
- akcje firm notowanych na giełdzie	8
- obligacje skarbu państwa	8
- jednostki uczestnictwa w funduszu powierniczym	6

⁸ Współczynnik Phi wynosi odpowiednio: .22; .17; .14.

⁹ Phi = .16.

Co rozumiemy przez oszczędności

Postawienie respondentom ogólnego pytania o oszczędności dało okazję do bliższego poznania sposobu myślenia o posiadanych przez nas zasobach finansowych i tego, co rozumiemy przez nasze oszczędności. Można bowiem porównać dane dotyczące posiadania akcji firm, obligacji skarbu państwa i jednostek uczestnictwa w funduszu powierniczym (uzyskane od tych respondentów, którzy zadeklarowali posiadanie jakichś oszczędności) z danymi dotyczącymi posiadania takich aktywów finansowych wśród ogółu respondentów (tab. 4).

Tabela 4 w procentach

Czy posiada Pan(i):	Wskazania	
	respondentów deklarujących, że mają jakieś oszczędności	ogółu respondentów pytanym wprost o dany rodzaj zasobów finansowych
- akcje firm notowanych na giełdzie	1.6	4.2
- obligacje skarbu państwa	1.5	2.4
- jednostki uczestnictwa w funduszu powierniczym	1.1	2.5

Więcej niż połowa posiadaczy akcji i jednostek funduszu powierniczego i ponad jedna trzecia posiadaczy obligacji skarbu państwa uznała, jak z tego wynika, że nie posiada oszczędności, gdyż nie odpowiedziała twierdząco na pytanie o oszczędności. Aktywa finansowe - akcje i jednostki funduszu - nie kojarzą się więc na ogół z oszczędzaniem i odkładaniem, lecz z uzyskiwaniem dochodów. Interesujące, że w jakiejś mierze dotyczy to też lokowania pieniędzy w obligacje skarbu państwa.

Dla pozostałych rodzajów zasobów finansowych nie mamy odpowiednich danych pochodzących z tych samych badań, ale możemy dokonać porównania z danymi uzyskanymi w analogicznych badaniach przeprowadzonych w kwietniu tego roku¹⁰ (tab. 5).

¹⁰ Por. komunikat CBOS "Kondycja finansowa gospodarstw domowych", maj '94.

Tabela 5

w procentach

Czy posiada Pan(i):	Wskazania	
	respondentów deklarujących, że mają jakieś oszczędności	ogółu respondentów pytanych wprost o dany rodzaj zasobów
	(X '94)	(IV '94)
- książeczkę oszczędnościową	9.6	21.3
- gotówkę (w złotych) w domu	6.8	16.3
- konto bankowe - terminowe w złotych	5.6	6.4
- polisę ubezpieczenia na życie (przeżycie)	4.6	22.9
- kosztowności	3.8	8.8
- waluty w domu	3.2	3.3
- walutowe konto bankowe terminowe	3.0	5.5
- walutowe konto bankowe a'vista	2.7	5.6
- konto bankowe a'vista - płatne na każde żądanie - w złotych	2.6	6.2
- bony lokacyjne	1.6	1.5
- akcje firm notowanych na giełdzie	1.6	3.5
- obligacje skarbu państwa	1.5	2.0
- jednostki uczestnictwa w funduszu powierniczym	1.1	1.9

Wydaje się, że przez oszczędności rozumiemy przede wszystkim posiadanie bonów lokacyjnych i walut przechowywanych w domu - nie ma bowiem istotnych różnic między odsetkami deklarujących ich posiadanie w zależności od sposobu pytania o nie. Niewielka różnica występuje też, gdy chodzi o terminowe konta bankowe w złotych. Ale odsetki posiadaczy pozostałych rodzajów kont bankowych są mniej więcej dwukrotnie wyższe, gdy nie pytamy ogólnie o oszczędności, lecz o konkretne zasoby finansowe respondentów. Nasuwa się tu wyjaśnienie, że w wielu przypadkach mogą one być wykorzystywane w innych celach niż oszczędzanie pieniędzy, np. konto bankowe a'vista na ogół służy bieżącym rozliczeniom i wydatkom. Ponadto niektóre z nich mogą być prawie puste i nie zawierać odłożonych pieniędzy.

Ponad dwukrotnie wyższe są także odsetki deklarujących posiadanie kosztowności - co wydaje się zrozumiałe, gdyż nie zawsze są one lokatą kapitału, oraz gotówki w domu (która raczej służy potrzebom bieżącym) i - co jest dość zaskakujące - książeczek oszczędnościowych. Być może część tych książeczek nie jest wykorzystywana bądź też kwoty pozostające na nich są niewielkie, nie stanowiąc liczących się dla nas oszczędności. Zdecydowanie nie jest natomiast uważana za oszczędności w potocznym rozumieniu polisa ubezpieczenia na życie.

Jeśli chodzi o akcje, obligacje i jednostki funduszu powierniczego, porównanie z danymi z badań kwietniowych przynosi podobne wyniki jak z danymi z tego samego badania, które omówiono wcześniej.

Warto też zauważyć, że jeśli wszystkich respondentów, którzy w badaniach kwietniowych odpowiedzieli twierdząco choćby na jedno z pytań, dotyczących posiadania wymienionych wyżej zasobów, uznamy za posiadaczy oszczędności, to stanowiliby oni 51% ogółu dorosłej ludności Polski. W badaniach październikowych posiadanie oszczędności deklarowało tylko 20% ogółu¹¹. Jest to nie tylko kwestia sposobu rozumienia oszczędności, ale i zróżnicowanych funkcji naszych - różnie ulokowanych - zasobów finansowych.

Przewidywane wydatki

Poważniejsze wydatki, które przewidujemy, to nieraz wydatki konieczne, nieuniknione, stanowiące problem finansowy, z którym jakoś musimy sobie poradzić. One to przede wszystkim wpędzają nas w kłopoty finansowe. Są też wydatki zamierzone, planowane, które, choć duże, wiążą się z naszym dorabianiem się, polepszeniem warunków naszego życia, osiągnięciem pożądanego statusu materialnego czy z naszym życiem osobistym i rodzinnym i zapewnieniem odpowiednich warunków naszym dzieciom.

---

¹¹ W badaniu kwietniowym 50% respondentów deklarowało, że nie ma odłożonych pieniędzy. Por. komunikat CBOS "Kondycja finansowa gospodarstw domowych", maj '94.

Spośród badanych osób dwie piąte (42%) przewiduje poważniejsze wydatki w ciągu najbliższych dwunastu miesięcy. Respondenci mieli na myśli, jak się wydaje, raczej ten drugi rodzaj wydatków, byli to bowiem przede wszystkim ankietowani o średnich i wyższych dochodach, mający dobre warunki materialne, przedstawiciele kadry kierowniczej, inteligencji, pracowników umysłowych niższego szczebla i fizyczno-umysłowych oraz prywatnych przedsiębiorców. Odsetki przewidujących poważniejsze wydatki wyraźnie rosną także wraz z wysokością wykształcenia badanych.

Ankietowani, którzy planują większe wydatki, różnią się zatem dość znacznie wykształceniem, sytuacją materialną oraz statusem społeczno-zawodowym od respondentów przeżywających trudności finansowe. Więcej jest wśród nich osób mających możliwość w miarę swobodnego planowania własnych wydatków, niż tych, których życie kształtowane jest przez wydatki konieczne.

Nie znaczy to, że nie występuje związek między przeżywaniem trudności finansowych oraz zaciąganiem pożyczki w ostatnich miesiącach a przewidywaniem wydatków czy może raczej w tym wypadku obawami co do oczekujących nas wydatków. Osoby, które miały trudności i pożyczały pieniądze, trochę częściej niż pozostałe przewidują duże wydatki (różnice rzędu 8-10%) - ale związek ten jest dość słaby.

Poziom życia - tak jak go postrzegają sami badani - jest bardzo wyraźnie związany z przewidywaniem poważniejszych wydatków ($V = .14$), ale w sposób odwrotny niż to było w przypadku wydatków, które wpędziły w kłopoty. Respondenci, które uważają, że żyją dobrze (lub bardzo dobrze) dwukrotnie częściej przewidują poważniejsze wydatki niż osoby żyjące bardzo biednie lub skromnie (74% wobec 38% i 37%).

Podobnie oceny warunków materialnych swojego gospodarstwa domowego i dochodów rodziny wiążą się, choć słabiej, z przewidywaniem wydatków (V wynosi odpowiednio: .11 i .12). Planowanie poważniejszych wydatków bardziej więc związane jest z posiadaniem - choćby w części - odpowiednich zasobów finansowych niż z ich brakiem.

Wydatki duże, bardzo obciążające finansowo, najczęściej wiążą się z mieszkaniem lub domem - ich remontem i wyposażeniem lub kupnem. Co dziesiąty respondent ma jednak istotny problem finansowy także przy opłatach, utrzymaniu i eksploatacji mieszkania lub domu.

		CBOS
Jakie poważniejsze wydatki, na jakie cele, przewiduje Pan(i) w ciągu najbliższych 12 miesięcy? (N = 493)		
Remont lub modernizacja mieszkania, domu	32%	
Wyposażenie lub urządzenie mieszkania, zakup nowego sprzętu gospodarstwa domowego lub naprawa starego	18%	
Kupno mieszkania lub domu	12%	
Wydatki związane z użytkowaniem, naprawą bądź kupnem samochodu	10%	
Opłaty, czynsz, zakup opału na zimę i inne wydatki związane z utrzymaniem i eksploatacją mieszkania lub domu	9%	
Zakupy i inwestycje związane z prowadzeniem lub rozpoczęciem działalności gospodarczej w rolnictwie i poza rolnictwem	9%	
Wesele, narodziny dziecka, komunia, pogrzeb i wydatki z tym związane	8%	
Wydatki na odzież, obuwie, żywność i zapasy na zimę	8%	
Zakup lub naprawa sprzętu audiowizualnego i elektronicznego	5%	
Wydatki na leczenie	2%	
Spłata długów, kredytów, rat, podatków, zaległych opłat itp.	2%	
Wydatki związane z nauką dzieci, początkiem roku szkolnego i akademickiego	2%	
Inne wydatki	4%	
Uwaga: podane odsetki nie sumują się do stu, gdyż respondenci mogli wymienić więcej niż jeden rodzaj wydatków.		

Wydatki planowane na remont lub modernizację mieszkania czy domu są wymieniane znacznie częściej niż inne. Natomiast kwoty przeznaczane na leczenie, zajmujące pierwsze miejsce wśród przyczyn trudności finansowych, w wydatkach planowanych spadły na jedno z końcowych miejsc. Nie przewidujemy więc lub raczej nie chcemy przewidywać możliwości pogorszenia się stanu naszego zdrowia.

Inne rodzaje wydatków, planowane w ciągu roku, wymieniane są z podobną częstością jak w przypadku przeżywanego kłopotów finansowych.

Ogólnie rzecz biorąc, znaczne wydatki - niezależnie od ich rodzaju - najczęściej przewidywane są przez respondentów młodszych, zwłaszcza w wieku 25-44 lata, co wiąże się, jak można przypuszczać, z ich urządzaniem się i dorabianiem. Częściej niż inni liczą się z takimi wydatkami mieszkańcy średnich i dużych miast, o wyższych dochodach i oceniający własne warunki materialne jako dobre. Odsetki przewidujących duże wydatki wyraźnie też rosną wraz z wysokością wykształcenia badanych. Trudno powiedzieć, czy w tym przypadku w grę wchodzi wyższe przeciętne dochody umożliwiające wydatki, bardziej zapobiegliwy sposób myślenia o przyszłości, większe potrzeby w jakimś zakresie czy też wszystkie te czynniki razem wzięte. Wśród robotników i rolników odsetki osób planujących duże wydatki są niższe niż w innych grupach społeczno-zawodowych. Wśród biernych zawodowo najniższe są wśród emerytów i rencistów, natomiast gospodynie domowe, jak łatwo się domyślić, należą do najczęściej przewidujących wydatki. Kobiety na ogół nieco częściej niż mężczyźni liczą się ze znacznymi wydatkami.

Planowanie dużych wydatków, związanych z remontem czy modernizacją mieszkania lub domu, nie zależy jednak od wykształcenia badanych i nie wiąże się z wyższą pozycją społeczno-zawodową czy wyższymi dochodami. Jest ono tym częstsze, im gorzej badani oceniają warunki materialne swojego gospodarstwa domowego (od 24% wśród oceniających je jako dobre do 36% wśród oceniających jako złe). Częstsze jest wśród biernych zawodowo - rencistów i emerytów, gospodyń domowych, bezrobotnych. Wśród pracujących częstością wskazań wyróżniają się: robotnicy, pracownicy fizyczno-umysłowi, pracownicy umysłowi niższego szczebla, ale także prywatni przedsiębiorcy. Odsetki przewidujących takie wydatki wyraźnie rosną wraz z wiekiem - od 25% w najmłodszej kategorii wieku (do 24 lat) do 42% wśród najstarszych (65 lat i więcej), dla których częściej jest to poważny problem finansowy. Częściej też wymieniają je mieszkańcy małych miast i wsi - co można wiązać z częstszą przebudową domów, remontami i modernizacją mieszkań.

Kupno mieszkania lub domu nieco częściej wskazywane jest przez mieszkańców małych miast i wsi, respondentów w średnim wieku i młodszych oraz przez badanych, którzy oceniają swoje warunki jako średnie i dobre.

Wydatki związane z urządzeniem mieszkania i zakupem sprzętu gospodarstwa domowego - częściej w ogóle wymieniane przez kobiety - to przede wszystkim problem ludzi młodych (zwłaszcza w wieku 25-34 lata), mieszkańców miast średnich i dużych, żyjących w średnich warunkach materialnych.

Czynsz i inne wydatki związane z utrzymaniem i eksploatacją mieszkania lub domu są problemem przede wszystkim dla mieszkańców małych miast, osób starszych (w wieku 55 i więcej lat), z niskim wykształceniem i niewielkimi dochodami, badanych żyjących w złych warunkach - a zwłaszcza rencistów i emerytów.

Wydatki na żywność, odzież i obuwie to także problem starszych respondentów (55 i więcej lat), znacznie częściej jednak mieszkańców największych miast, osób z wykształceniem podstawowym, o niskich dochodach, żyjących w złych warunkach materialnych, rencistów, emerytów i bezrobotnych. Wydatki na te cele stosunkowo często przewiduje też młodzież.

Najmłodszy respondenci i mieszkańcy miast liczących 101-500 tys. ludności wyróżniają się częstszym przewidywaniem wydatków dotyczących sprzętu audiowizualnego. Są to również dość częste planowane wydatki rencistów i emerytów - chodzi przypuszczalnie o naprawy i wymianę zużytego sprzętu.

Wydatki związane z weselami, narodzinami itp. częściej są zmartwieniem kobiet, osób bardzo młodych, ale i w średnim wieku, mieszkańców miast od 21 do 100 tys. ludności oraz osób o niskich dochodach. Wyraźnie częściej jest to problem wskazywany przez bezrobotnych.

Duże wydatki związane z samochodem to częściej problem mężczyzn, osób młodszych (do 44 lat), mieszkańców miast średnich i dużych, przede wszystkim z wykształceniem wyższym, o wyższych dochodach, kadry kierowniczej, inteligencji i prywatnych przedsiębiorców; żyjących - według własnej oceny - w dobrych warunkach.

Większość badanych radzi sobie jakoś z koniecznymi wydatkami. Tylko jedna trzecia ankietowanych w ostatnich dwunastu miesiącach znalazła się w kłopotach spowodowanych zakupami lub niespodziewanymi, nie planowanymi wydatkami. Kłopotów najczęściej przysparzały wydatki na leczenie, mieszkanie lub dom. Wśród często wymienianych są także wydatki związane z ważnymi wydarzeniami życia rodzinnego - ślubem, narodzinami itp. Przeżywane kłopoty finansowe wyraźnie powiązane są z gorszą oceną własnych warunków życiowych, poziomu życia i dochodów - bardziej niż z ich deklarowaną wysokością. Nieco częściej też wiążą się z pesymizmem dotyczącym rozwoju sytuacji w kraju.

Z kłopotami finansowymi radzimy sobie w rozmaity sposób - zmuszają nas one do ograniczania wydatków, podejmowania dodatkowej pracy, korzystania z oszczędności lub czyjejś pomocy i pożyczek.

Posiadanie oszczędności chroni w pewnym stopniu przed wpadaniem w kłopoty finansowe i zaciąganiem pożyczek, ale trudności finansowe nie omijają również osób, którym - według własnych ocen - żyje się dobrze i starcza na wiele. Przy tym posiadanie oszczędności zadeklarowała tylko jedna piąta badanych (20%). Jak wynika z dodatkowej analizy, znacznie większy odsetek respondentów dysponuje różnego rodzaju zasobami finansowymi - tyle że nie zawsze kojarzą im się one z oszczędnościami.

Dwie piąte badanych (42%) - w tym głównie osoby bardziej wykształcone, o wyższym statusie społeczno-zawodowym i materialnym - przewiduje poważniejsze wydatki w najbliższych dwunastu miesiącach. Najczęściej dotyczą one mieszkania lub domu - ich remontu, wyposażenia lub kupna.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. piłskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. włocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy zdarzyło się w ciągu ostatnich 12 miesięcy, że jakiś zakup lub niespodziewane, nie planowane wydatki wpędziły Pana(ią) w kłopoty finansowe? (%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	35	65	1179
Płeć			
Mężczyźni	32	68	560
Kobiety	36	64	620
Wiek			
do 24 lat	28	72	155
25-34	43	57	213
35-44	39	61	252
45-54	41	59	170
55-64	30	70	186
65 lat i więcej	22	78	201
Miejsce zamieszkania			
Wieś	32	68	454
Miasto do 20 tys.	32	68	145
od 21 do 100 tys.	36	64	208
101-500 tys.	36	64	215
501 tys. i więcej mieszk.	40	60	157
Region			
Północny	39	61	112
Zachodni	34	66	131
Środkowozachodni	41	59	180
Środkowy	32	68	211
Wschodni	29	71	158
Południowo-wschodni	36	64	191
Południowo-zachodni	33	67	196
Wykształcenie			
Podstawowe	31	69	415
Zasadnicze zawodowe	39	61	311
Średnie	36	64	373
Wyższe	27	73	81
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	34	66	63
Prac.umysł.niż.szczebła	39	61	112
Pracownicy fiz.- umysł.	43	57	69
Robotnicy wykwalifikowani	33	67	124
Robotnicy niewykwalifik.	47	53	53
Rolnicy	31	69	84
Prywatni przedsiębiorcy	40	60	61
Bierni zawodowo			
Renciści i emeryci	28	72	378
Uczniowie i studenci	17	83	53
Bezrobotni	48	52	104
Gospodynie domowe i inni	39	61	76
Dochody na jedną osobę			
Poniżej 750 tys.zł	29	71	102
750 tys. - 1249 tys.	43	57	213
1250 tys. - 1749 tys.	37	63	201
1750 tys. - 2249 tys.	34	66	222
2250 tys. i powyżej	32	68	420
Ocena własnych war. mater.			
Złe	44	56	455
Średnie	32	68	559
Dobre	16	84	165
Zainteresowanie polityką			
Duże	29	71	131
Średnie	35	65	505
Małe lub żadne	35	65	544
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	25	75	81
Raz w tygodniu	34	66	689
Kilka razy w roku	36	64	301
W ogóle nie uczestniczy	41	59	109
Poglądy polityczne			
Lewica	39	61	255
Centrum	35	65	359
Prawica	32	68	235
Trudno powiedzieć	32	68	330

Tabela 2. Czy w ciągu ostatnich 3 miesięcy zaciągnął(ęła) Pan(i) jakąś pożyczkę?

	(%)		
	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	26	74	1184
Płeć			
Mężczyźni	24	76	564
Kobiety	28	72	620
Wiek			
do 24 lat	18	82	155
25-34	37	63	217
35-44	32	68	252
45-54	33	67	170
55-64	20	80	186
65 lat i więcej	9	91	201
Miejsce zamieszkania			
Wieś	22	78	454
Miasto do 20 tys.	26	74	146
od 21 do 100 tys.	31	69	208
101-500 tys.	26	74	215
501 tys. i więcej mieszk.	30	70	161
Region			
Północny	26	74	112
Zachodni	28	72	131
Środkowozachodni	28	72	180
Środkowy	22	78	215
Wschodni	20	80	158
Południowo-wschodni	29	71	192
Południowo-zachodni	27	73	196
Wykształcenie			
Podstawowe	20	80	415
Zasadnicze zawodowe	30	70	315
Średnie	28	72	373
Wyższe	28	72	81
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	26	74	63
Prac.umysł.niż.szczebła	42	58	112
Pracownicy fiz.- umysł.	39	61	69
Robotnicy wykwalifikowani	38	62	124
Robotnicy niewykwalifik.	42	58	58
Rolnicy	22	78	84
Prywatni przedsiębiorcy	23	77	61
Bierni zawodowo			
Renciści i emeryci	14	86	379
Uczniowie i studenci	7	93	53
Bezrobotni	30	70	104
Gospodynie domowe i inni	30	70	76
Dochody na jedną osobę			
Poniżej 750 tys.zł	31	69	102
750 tys. - 1249 tys.	31	69	213
1250 tys. - 1749 tys.	27	73	201
1750 tys. - 2249 tys.	27	73	222
2250 tys. i powyżej	22	78	424
Ocena własnych war. mater.			
Złe	34	66	456
Średnie	23	77	563
Dobre	14	86	165
Zainteresowanie polityką			
Duże	17	83	131
Średnie	31	69	505
Małe lub żadne	23	77	548
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	24	76	81
Raz w tygodniu	25	75	690
Kilka razy w roku	28	72	305
W ogóle nie uczestniczy	24	76	109
Poglądy polityczne			
Lewica	34	66	255
Centrum	27	73	363
Prawica	24	76	235
Trudno powiedzieć	19	81	330

Tabela 3. Czy ma Pan(i) jakieś oszczędności? (%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	20	80	1184
Płeć			
Mężczyźni	24	76	564
Kobiety	16	84	620
Wiek			
do 24 lat	21	79	155
25-34	20	80	217
35-44	21	79	252
45-54	15	85	170
55-64	21	79	186
65 lat i więcej	20	80	201
Miejsce zamieszkania			
Wieś	14	86	454
Miasto do 20 tys.	21	79	146
od 21 do 100 tys.	20	80	208
101-500 tys.	25	75	215
501 tys. i więcej mieszk.	27	73	161
Region			
Północny	28	72	112
Zachodni	22	78	131
Środkowozachodni	17	83	180
Środkowy	19	81	215
Wschodni	13	87	158
Południowo-wschodni	20	80	192
Południowo-zachodni	21	79	196
Wykształcenie			
Podstawowe	11	89	415
Zasadnicze zawodowe	20	80	315
Średnie	21	79	373
Wyższe	54	46	81
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	43	57	63
Prac.umysł.niż.szczebła	25	75	112
Pracownicy fiz.- umysł.	18	82	69
Robotnicy wykwalifikowani	25	75	124
Robotnicy niewykwalifik.	5	95	58
Rolnicy	10	90	84
Prywatni przedsiębiorcy	28	72	61
Bierni zawodowo			
Renciści i emeryci	18	82	379
Uczniowie i studenci	20	80	53
Bezrobotni	9	91	104
Gospodynie domowe i inni	22	78	76
Dochody na jedną osobę			
Poniżej 750 tys.zł	3	97	102
750 tys. - 1249 tys.	5	95	213
1250 tys. - 1749 tys.	13	87	201
1750 tys. - 2249 tys.	19	81	222
2250 tys. i powyżej	35	65	424
Ocena własnych war. mater.			
Złe	9	91	456
Średnie	22	78	563
Dobre	40	60	165
Zainteresowanie polityką			
Duże	36	64	131
Średnie	22	78	505
Małe lub żadne	14	86	548
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	11	89	81
Raz w tygodniu	19	81	690
Kilka razy w roku	21	79	305
W ogóle nie uczestniczy	28	72	109
Poglądy polityczne			
Lewica	20	80	255
Centrum	21	79	363
Prawica	28	72	235
Trudno powiedzieć	13	87	330

Tabela 4. Czy w ciągu najbliższych 12 miesięcy przewiduje Pan(i) jakieś poważniejsze wydatki?

(%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	42	58	1176
Płeć			
Mężczyźni	39	61	563
Kobiety	45	55	613
Wiek			
do 24 lat	45	55	149
25-34	55	45	217
35-44	49	51	251
45-54	39	61	170
55-64	36	64	186
65 lat i więcej	26	74	200
Miejsce zamieszkania			
Wieś	39	61	454
Miasto do 20 tys.	35	65	146
od 21 do 100 tys.	44	56	207
101-500 tys.	46	54	208
501 tys. i więcej mieszk.	51	49	161
Region			
Północny	52	48	112
Zachodni	38	62	131
Środkowozachodni	42	58	180
Środkowy	44	56	215
Wschodni	37	63	157
Południowo-wschodni	37	63	191
Południowo-zachodni	46	54	190
Wykształcenie			
Podstawowe	34	66	415
Zasadnicze zawodowe	41	59	314
Średnie	49	51	366
Wyższe	58	42	81
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	57	43	63
Prac.umysł.niż.szczebła	51	49	105
Pracownicy fiz.- umysł.	59	41	69
Robotnicy wykwalifikowani	39	61	124
Robotnicy niewykwalifik.	44	56	58
Rolnicy	40	60	84
Prywatni przedsiębiorcy	54	46	61
Bierni zawodowo			
Renciści i emeryci	31	69	378
Uczniowie i studenci	43	57	53
Bezrobotni	43	57	104
Gospodynie domowe i inni	52	48	76
Dochody na jedną osobę			
Poniżej 750 tys.zł	39	61	102
750 tys. - 1249 tys.	36	64	213
1250 tys. - 1749 tys.	44	56	201
1750 tys. - 2249 tys.	42	58	216
2250 tys. i powyżej	46	54	422
Ocena własnych war. mater.			
Złe	42	58	448
Średnie	38	62	562
Dobre	56	44	165
Zainteresowanie polityką			
Duże	44	56	131
Średnie	46	54	497
Małe lub żadne	38	62	548
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	32	68	81
Raz w tygodniu	40	60	682
Kilka razy w roku	47	53	304
W ogóle nie uczestniczy	50	50	109
Poglądy polityczne			
Lewica	49	51	248
Centrum	39	61	363
Prawica	46	54	235
Trudno powiedzieć	37	63	329